

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת בלק

א. אור החיים .

פרק כב' פסוקים יג', יד':

יג) וַיָּקָם בַּלַּעַם בַּבֶּקֶר. אולי לפי שהיתה בשורה רעה להם לא רצה לגלות להם פלילה לפי מה שאמרנו שהיו במלונו עצמה והמתין עד הבקר, או רצה שלא קם מפרדמתו עד הבקר, והוא אמרו וַיָּקָם בַּלַּעַם בַּבֶּקֶר ולא קדם, או אפשר שיזכר הכתוב בגנות בלעם ששלחם מהר כדי שימיהר לשלח אחרים נכבדים. או להודיע צרות עינו שמהר לשלחם קדם הגעת זמן האכל הפך מנדיבות אבי הנצרה פלגש בגבעה (שופטים י"ט) שאמר לחתנו שעמד ללכת בבקר סעד לבך פת לחם ואחר תלכו, כי זה הרשע הוא מקור הצרות עין וקם בבקר לשלחם ואמר להם שילכו לארצם כי חש שיתעכבו בעיר וסעדתם עליו: לכו וגו' כי מאן ה' וגו'. הכתיד חצי דבר

ולא אמר להם אלא מאמר ראשון שאמר לו ה' לא תלך עמם לצד פחיתותם ולא אמר להם מאמר לא תארו וגו' שבנה חזר בלק ושלח רבים ונכבדים, ואולי שדן הרשע מדברי ה' שנתן הטעם כי ברוך הוא שבא לדין שבזמן שאינו ברוך יכול לארו, ולזה לא התליט להם הדבר עד שישלח הראויים ללכת עמם אולי יהיה זמן אז שלא יהיה בו ברוך: יד) מאן בלעם הלך עמנו. חשדוהו בשקרן ונתלו הדבר בו שהוא לא נתמלאו עיניו בשעור כבוד זה, ואולי כי לפי שאמר להם שישיכם דבר תכף שיזכר ה' אליו בלילה ולא עשה כן עד הבקר אמרו אין זה כי אם דברי עצמו. או אפשר כי מחזק היה אשר פיו דבר שאר וימינו ימין וגו':

סאלות

1. מהי פליאתו בתחילת הקטע?
2. מספר תשובות נותן פרשנו לרבך, תאנה אותם ותנסה להסביר את ההבדל ביניהם?
3. למה אמר בלעם רק "חצי דבר" ממה שהקב"ה אמר לו?
4. איך פרשנו אמין את פסוק יד'?

* * *

ב. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן .

פרק כג' פסוק כב':

(כב) פתועפת ראם לו³⁰. לעם ישראל³¹ שאינו טורף ואוכל פארי, אבל דוחה בקרניו כמו הראם. פי היתה הפונה³² לגרש האמות ולהכניס את ישראל לארץ בלתי הריגת האמות, באמרו³³ "תגרש הגויים ותשעה" (תהלים פ. ט), פי לא תפץ במות המת³⁴. וכן אמרו ז"ל: שלש אגרות שלח הושיע -

הרוצה לפנות יפנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה³⁵. אבל הם הקשו ערפם להלחם, והוצרכו להחרימם³⁶. ובכן לא השתמשו בהם כלל³⁷, כמו שמשתמש הארנה בטרפו, אבל עשו בהם כמו שעושה הראם, במה שהוא דוחה או כובש שלא יאכלנו כלל.

30. רבינו מפרש את הסיפא של הפסוק כהמשך ותכלית של הרישא - כאשר ה' הוציאם ממצרים על מנת להביאם אל ארץ ישראל, היתה הכוונה שכניסתם לארץ תהיה מדין קרני ראם, כמבואר. 31. אינו מוסב על "אל" הנושא של הפסוק, אלא על עם ישראל הנשוא ב"מוציאם", המוסב על "יעקב" ו"ישראל" בפסוק הקודם. 32. בשעת יציאת מצרים ולפני חטא המרגלים. 33. "גפן" (והם ישראל, רד"ק) "ממצרים תסיע" (הלא אותם הוסעת והוצאת ממצרים - מצורת), "תגרש גויים" (מארץ

ישראל גרשת שבעת עממין - שם) "ותטעה" (ונטעת אותם במקום - שם, כמו "תביאמו ותטעמו" - רד"ק). 34. על פי יחזקאל יח, לב ("לא אחפץ במות המת") - ביטוי שגור ביותר בפירוש רבינו. 35. מובא בשינויים מסוימים בירושלמי שביעית פרק ו הלכה א, דברים רבה שופטים פרק ה, ועיין רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה א והלכה ד. 36. ולא כך פירש רבינו ריש חומש במדבר (א,ב) ... ויבקלקול המרגלים הוסיפו השבע אומות להרע מ' שנה, והוצרך להתירם. 37. כי מי שישלים יהיו "לך למס ועבדוך".

שאלות

1. פרשנו רואה פנאמר כאן הוראה מדויקת לצתיך, מה לפי זה מפרש לך?
2. מה מחיין פרשנו על ההפך בין מצוי הראש לבין התנהגות האריה?
3. מה היתה התפנית מלכתחילה, מה היה למצפה בסוף ולמה?
4. האם זה פסוק ישראלי או האויים?

* * *

ג. רש"ד הירש .

פרק כג' פסוק כב':

"תרועת מלך": קבלת מלכותו; וזו מתבטאת בכך שהם מתרחקים מכל אָן, מכל ניצול לרעה של מה שניתן להם מידי ה'.

כתועפת משורש "יעף" הוזה עם "עיף" ו"עוף" (ראה פי בראשית עמ' טו"ז, צה): שאיפה מתמדת לעלות למרום. מכאן "תועפות הרים", שאיפת ההרים המתנשאים אל על, בניגוד ל"מחקרי-ארץ" (תהלים צה, ד): מעמקי ארץ.

(כב) אל מוציאם וגו'. במצרים עוד היו "ריבוי" ("מוציאם" בלשון רבים) משועבד שאין קשר בין פרטיו, ובריבוי זה, שאין בו כח לעזור לעצמו, הוציאם ה' ממצרים ו"איחד" אותם לעם אחד (לו בלשון יחיד). האל ששיחרר אותם בלא כל פעולה מצידם הוא גם האל שיביא אותם לרום פיסגת הכח והעצמאות, בלא כל פעולה מצידם; דבר זה נותן לעם הזה את כח העילוי שבגבורה הדומה לכח העילוי של ראם. הוא לא יבקש את הכח הזה ולא לשם כך יפעיל מנוף פיסיו ורוחני, אלא הכח ינתן לו מוכן מאת ה'. ה' רוצה שיהיו גדולים וגיבורים, והוא דורש מהם רק

שאלות

1. מה לומר פרשנו מן השינוי מלשון יחיד ללשון רבים, ומה הרציון בכך?
2. אינה כח ניתן לישראל, למה וכפפור מה?
3. מה ה' דורש מאתנו?
4. איך צלילנו לנהל לפי זה?
5. מהי אותה שאיפה מתמדת שפרשנו לומר מן המילה: "תועפות"?

* * *

ד. המשתדל .

פרק כג' פסוק כג':

[כג] כי לא נחש ביעקב: אין נחש וקסם מועיל לדעת, מה שעתיד לבוא על ישראל, כי ה' גוזר עליהם ענינים למעלה מן הטבע ולמעלה מידיעת המנחשים והקוסמים, וכמו שמפרש והולך כעת יאמר וגו'. כעת, לשון חיוק, וכן פירשתי כעת הראשון (ישעיה ח' כ"ג). יאמר ליעקב ולישראל: אין טעם להזכיר שני השמות זה אחר זה במאמר אחד, אבל לכך הזכיר שניהם, מפני שהוא רוצה להוסיף עליהם עוד שם שלישי, כלומר העם הזה שהוא נקרא יעקב וישראל ראוי לקרוא לו ג"כ מה פעל אל. והנה ידוע כי שמות הרבה יש בלשון ק שאין צורתם צורת שם, אלא צורת מאמר שלם, כגון (ישעיה ז' י"ד) עמנו אל, שאר ישוב (שם ז' ג') עמי אתה, (שם ג"א ט"ז). וכן נתנאל, נתניה, יהונתן, חננאל, חנניה, יוחנן, אין ענינם נתון, חנון מהאל, אלא פירושם: ה' נתן, האל חנון וכו', וכן תזקיה אין ענינו (כדעת גזניוס) חוזק האל, אלא הוא חוזק ותוקף שלי, ורבים כאלה. גם ידוע כי שורש פעל נאמר גם על המחשבה והעצה והגזרה וההכנה לעשות דבר מה, כגון (שמות ט"ו י"ז) מכון לשבתך פעלת ה', הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם (מיכה ב' א'), אף בלב עולות תפעלון (תהלים נ"ח ג'); והנה "מה פעל אל" פירושו מה גדלו הדברים, שגזר והכין האל. ובאמרנו, שראוי לקרוא שם זה לישראל, משמע שהעם הזה מעותד ומוזמן לענינים גדולים ונכבדים.

1. איך הוא מכר את הקטע הראשון ולמה?
2. בצטט מה מכריע לו המחייבו לפרש כך?
3. בקטע השני מנסה פרשנו לצמוד על מהו שונה מן המקובל, מה הוא?
4. מה רוצה פרשנו לחייב בכך את ישראל בעט הפלישי שהוא מצניק לו?

* * *

ה. מדרש אריאל .

פרק כג' פסוק כג': [שם] בעת יאמר ליעקב מה פעל אל. מלאכי השרת ישאלו את ישראל מה פעל אל, מה חידש הקב"ה בתורתו, שזוהי פעולתו בעולם וחידושו. שאמנם כן ממלאכי השרת נתעלם מה שלא נתעלם מישראל. — "נתתי לכם את התורה, לא נתתי לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאו לה ונעלמה מהן. ממלאכי השרת היא נפלאות אבל מכם אינה נפלאות" ¹⁰. ואמנם פעולות ה' אינן ידועות למלאכים, אף על פי שהכל גלוי להם, פרט לפעולתו המחודשת של הקב"ה הנעשית על פי התורה. והנה גם אומות העולם עתידות לבוא אל ישראל ויאמרו, הנה ראו מה פעל אל. הגויים יגיעו לכלל הכרה ויבינו מה פעל אל בכל שנות הגלות. אר"א ירדו לסוף המשמעות של פיזור ישראל בין העמים ולשם מה היה צורך בכך.

1. קרא שוב את הפסוק, מה משמוץ לפי הפסוק?
2. פרשנו מביא זאת לזיכוח בין המלאכים לבין ישראל, בצטט מה מצמדו של כל צד בנדון?
3. מה צוזה על מ'?
4. מה יקרה לצתיד לבוא?
5. האם זה לשבח או לשנאי לאומות?

* * *

ו. קדושת לוי .

פרק כד' פסוק ה': מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל (כד, ה). על דרך 'עשה תורתך קבע' (אבות פ"א משנה טו), כי יעקב הוא מדריגה תחתונה וישראל הוא מדריגה עליונה (וה"ק ח"א רכב, א; ח"ג עג, א), וזהו פירוש מה טובו 'אוהליך' יעקב, שתעשה מלאכתך עראי, 'משכנותיך' ישראל, פירוש ותורתך קבע ¹¹:

1. מה בעיה מוצא פרשנו כאן המצריכה ביאור?
2. מה ההבדל לדעתו בין יעקב לישראל?
3. איך לפי זה מבין פרשנו את הצורך לכתוב את שני השמות?
4. מהי הדרשה הצליונה?

* * *